

перетворити знання на джерело економічної вигоди та підвищити ринкову вартість підприємств.

Таким чином, у контексті синергії науки та інновацій інтелектуальний капітал виступає ключовим драйвером розвитку підприємств. Його ефективне формування та використання забезпечує адаптацію до сучасних викликів, підвищення конкурентоспроможності та створення передумов для сталого економічного зростання.

Отже, підприємства, які орієнтуються на розвиток інтелектуального капіталу, інтеграцію знань і впровадження інновацій, мають значно більше можливостей для досягнення успіху в умовах глобалізації та цифрової трансформації економіки.

Література:

1. Собко О. М., Крисоватий І. А. Оцінювання впливу інтелектуального потенціалу на розвиток інноваційного підприємництва в Україні. Економічний аналіз. 2021. Том 31. № 2. С. 62-69.

2. Літвінов О. С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток : монографія / Олександр Літвінов. – Одеса : Астропринт, 2019. – 392 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-606-8-10>

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

Гопанчук Ірина Олександрівна

здобувачка вищої освіти ОС «магістр»

за спеціальністю ДЗ «Менеджмент»,

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Микитин Тарас Миронович

доктор економічних наук,

завідувач кафедри документальних комунікацій та менеджменту

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Еколого-економічні механізми представляють собою комплекс організаційно-правових, фінансово-економічних, ринкових та інформаційних інструментів, що мають на меті забезпечення

гармонійної взаємодії господарської діяльності та природоохоронної сфери. Ключовим аспектом функціонування зазначених механізмів є збереження біологічного різноманіття, ландшафтної цілісності та екосистемних послуг з економічними інтересами суспільства (такими як генерація прибутку, розвиток рекреаційної індустрії та створення зайнятості) за допомогою системи регуляторних, фіскальних та ринкових важелів [1].

Дані механізми сприяють узгодженню інтересів різних сторін – держави, бізнесу та місцевих громад через створення економічних стимулів, що сприяють збереженню екосистем та їхніх функцій. Ключовим елементом цього підходу є концепція екосистемних послуг, яка передбачає сприйняття природних систем як матеріальних і нематеріальних переваг для суспільства. Серед таких переваг можна виділити постачання водних ресурсів, регулювання клімату, охорону біорізноманіття та можливості для відпочинку [1].

Природоохоронні території – це ключовий елемент сучасної системи екологічної безпеки та збалансованого розвитку, який забезпечує збереження біорізноманіття, підтримку екологічної рівноваги та відтворення природних ресурсів. Їх функціонування спрямоване на збереження еталонних природних комплексів, рідкісних і зникаючих видів, а також забезпечення екосистемних послуг для суспільства. В Україні станом на 01.01.2026 зареєстровано більше 9000 об'єктів природно-заповідного фонду, які займають 4,57 млн.га території.

У цьому контексті природоохоронні території розглядаються не лише як об'єкти охорони, але і як важливий ресурс соціально-економічного розвитку, зокрема через розвиток екологічного туризму, що формує додаткові економічні вигоди та сприяє підвищенню екологічної свідомості населення [6].

Аналіз показує, що еколого-економічні механізми управління природоохоронними територіями в Європі формуються під впливом як практичного досвіду держав, так і фундаментальних наукових досліджень. У свою чергу ці країни демонструють різні моделі практичної реалізації цих підходів, що дозволяє розглядати їх як ефективні приклади для адаптації в Україні.

Одним із найпоширеніших інструментів екологічно-економічного регулювання є механізм платежів за екосистемні послуги (Payments for Ecosystem Services, PES). Механізм PES являє собою систему економічних відносин, за якої користувачі екосистемних послуг здійснюють фінансову компенсацію суб'єктам, що забезпечують їх збереження та відтворення. Він передбачає, що користувачі екосистемних послуг компенсують витрати на їх підтримку власникам або управителям відповідних територій [2].

**Досвід європейських країн та науковців
у сфері еколого-економічних механізмів управління
природоохоронними територіями**

Країна	Сутність підходу (з науковцями)	Еколого-економічні механізми
США	Дослідження позитивного впливу екотуризму на природоохоронні території . P. Lanier .	Генерація доходів, підтримка місцевих економік через туризм
Франція	Договірна модель управління природоохоронними територіями, досліджена P. Dupraz та L. Latacz-Lohmann, які аналізують ефективність добровільних контрактів у межах Natura 2000	Компенсаційні виплати, добровільні екологічні контракти, фінансове стимулювання
Іспанія	Аналіз економічного впливу туризму на природоохоронні території . Farías-Torbidoni E., Barić D.	Оцінка витрат і доходів, вплив активності туристів на економіку
Польща	Адаптаційний підхід до впровадження політики ЄС, досліджений M. Strzelecka та J. Zawilińska, які підкреслюють роль соціально-економічних факторів та участі громад	Агроекологічні програми, екосистемні послуги, залучення стейкхолдерів .

Джерело: [6].

Світовий досвід демонструє високу ефективність використання еколого-економічних механізмів у різних країнах. Одним із найвідоміших прикладів успішного впровадження такої політики є Коста-Рика, яка створила систему платежів за екосистемні послуги (PES) на загальнодержавному рівні. Ще у 1990-х роках у цій країні розпочалася програма фінансової компенсації за збереження лісів, яка охоплює низку екосистемних послуг: підтримку біорізноманіття, поглинання вуглецю, регулювання водного балансу та рекреаційні функції. Важливою особливістю цієї програми є її фінансування з різних джерел, таких як екологічні податки та внески користувачів природних ресурсів, що забезпечує її стійкість у довгостроковій перспективі [3].

Особливо показовою є практика країн Європейського Союзу, де, завдяки програмі ‘‘Натура 2000’’, відбувається інтеграція правових норм, фінансових ресурсів і ринкових інструментів задля збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. У межах програми передбачено надання державних і міжнародних грантів для реалізації заходів із охорони природи, відновлення екосистем і активного

залучення місцевих громад до процесів управління природними територіями [4].

Проте ринкові інструменти стимулювання охорони природи в Україні поки що не набули достатнього розвитку, особливо в порівнянні із закордонним досвідом. Системи оплати за екосистемні послуги (PES) практично не використовуються, а участь місцевих громад у процесах прийняття рішень є досить обмеженою. Однак, позитивні зрушення все ж відзначаються у Карпатському регіоні, туризм став важливим джерелом доходів для місцевих громад, водночас сприяючи збереженню лісів та гірських екосистем. У дослідженні О. Дребот та І. Купріяничек еколого-економічний механізм управління природоохоронними територіями трактується як комплексна система, де автори обґрунтовують ефективність механізму через дві взаємопов'язані складові: економічну, яка відображає рівень залучення природоохоронних територій у господарську діяльність, та екологічну, що характеризує стан їх екологічної стійкості. Наукові напрацювання українських дослідників формують концептуальне підґрунтя для інтеграції економічних стимулів і екологічних обмежень у єдину систему управління, орієнтовану на досягнення збалансованого розвитку [5].

Досвід зарубіжних країн підкреслює ключову роль взаємодії між підходами на основі оплати за екосистемні послуги (PES), а також інституційними й ринковими інструментами. Водночас українська практика вимагає подальшого реформування та адаптації зазначених механізмів з урахуванням специфічних національних умов.

Література:

1. Pisani D., Paziienza P., Perrino E. V., Caporale D., De Lucia C. The economic valuation of ecosystem services of biodiversity components in protected areas: a review for a framework of analysis for the Gargano National Park // *Sustainability*. 2021. Vol. 13, № 21. URL: https://www.mdpi.com/2071-1050/13/21/11726?utm_source

2. Engel S., Pagiola S., Wunder S. Designing payments for environmental services in theory and practice // *The World Bank Research Observer*. 2008. URL: https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/7de75be2-ddb0-545f-964c-0e60fa3fbbb1?utm_source

3. Piaggio M., Siikamäki J. Synergies and trade-offs between ecosystem services in Costa Rica // *Environmental Conservation*. Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/environmental-conservation/article/synergies-and-tradeoffs-between-ecosystem-services-in-costa-rica/7EB9A6774871EE480F55A79201319247>

4. Natura 2000 // European Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/natura-2000_en

5. Дребот О. І., Купріянич І. П. Еколого-економічний механізм збалансованості розвитку природоохоронних територій // *Біоресурси і природокористування*. 2023. URL: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/289317>

6. Соціально-економічне значення туризму в контексті розвитку природоохоронних територій. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. № 83, 2025*. URL: <https://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/2038/1919>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-606-8-11>

ПОТРЕБА РОЗМЕЖУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНТРОЛЮЮЧИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК НЕОБХІДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Демчук Олег Володимирович

викладач

*Житомирський кооперативний фаховий коледж бізнесу і права
м. Житомир, Україна*

Вступ. Одними з основних засад політики у сфері розбудови державності є посилення протидії корупції та тішовій економічній діяльності, забезпечення безумовного дотримання принципів законності насамперед вищими посадовими особами держави, політиками, судьями, керівниками правоохоронних органів і силових структур; боротьба із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, належного забезпечення їх діяльності [3]. Їх забезпечення виконує правоохоронна функція, виконання якої покладається на особливі спеціалізовані державні органи і установи. Формою реалізації такої функції є правоохоронна діяльність, до якої традиційно прийнято відносити роботу силових структур, та державних органів контролю, які виконують інспекційні функції.

Постановка проблеми. Однією з ключових теоретичних і практичних проблем сучасного кримінального, адміністративного та конституційного права є чітке розмежування правоохоронної та контрольної функцій держави. Відсутність чітких критеріїв призводить до розмитості меж між правоохоронними та іншими органами державної